

Bir Hastaneye Başvuran Bireylerin COVID-19 Hastalığı ve COVID-19 Aşısına Yönelik Algı ve Tutumları

Mert KARTAL* İbrahim Caner DİKİCİ ** Derya TÜLÜCE***

*Dr. Öğr. Üyesi, Turgut Özal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Malatya, Türkiye, ORCID: 0000-0001-7840-7554

**Öğr. Gör., Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9838-4502

***Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Osmaniye, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1340-013X

ÖZET

Bu çalışma, bir hastaneye başvuran hastaların COVID-19 hastalığına karşı algıları ve COVID-19 aşısına yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yapıldı. Çalışma, 01-30 Ekim 2021 tarihleri arasında bir üniversite hastanesinin polikliniklerine başvuran 203 hasta ile yürütüldü. Çalışma verileri, kişisel veri formu ve COVID-19 algısı, COVID-19 aşısına yönelik tutum ve COVID-19 kontrolü ölçekleri ile toplandı. Çalışmaya katılan hastaların, yaş ortalamalarının 37.43 ± 13.51 olduğu, %52.2'sinin erkek ve %67.5'inin evli olduğu belirlendi. Hastaların, COVID-19 algısı ölçeği aldıkları puan ortalamaları 3.86 ± 0.72 , COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçek puan ortalamaları 3.50 ± 0.82 , COVID-19 kontrolü algısı puan ortalamaları 2.10 ± 0.48 olarak bulundu. Evli olanların aşıya yönelik olumlu tutumu, olumsuz tutumu ve Covid-19 makro kontrol algısı bekâr olanlara göre istatistiksel olarak anlamlı olarak yüksek bulundu. Hastalığın tehlikelilik alt boyutu ile bulaştırıcılık, aşıya karşı olumlu, olumsuz tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon saptandı ($p < 0.05$). Çalışma sonuçlarımıza göre hastaların, Covid-19 aşısına yönelik olumsuz bir tutum sergilediği belirlendi.

Anahtar kelimeler: Algı, aşı, COVID-19, tutum

Perceptions and Attitudes of Individuals Applying to a Hospital towards COVID-19 Disease and COVID-19 Vaccine

ABSTRACT

This study was carried out to determine the perceptions of the patients who applied to the hospital against the COVID-19 disease, their attitudes towards the vaccine and its control. The study was conducted with 203 patients who applied to the polyclinics of a university hospital between 01-30 October 2021. Study data were collected with a personal data form and scales of perception of COVID-19, attitude towards COVID-19 vaccine, and COVID-19 control. It was determined that the mean age of the patients participating in the study was 37.43, 52.2% of them were male and 67.5% of them were married. The mean score of the patients on the COVID-19 perception scale was 3.86 ± 0.72 , the mean score of the attitude scale towards the COVID-19 vaccine was 3.50 ± 0.82 , and the mean score of the perception of COVID-19 control was 2.10 ± 0.48 . The positive attitude, negative attitude and Covid-19 macro control perception of the married ones were found to be statistically significantly higher than the single ones. A positive and significant correlation was found between the dangerousness sub-dimension of the disease and its contagiousness, positive and negative attitudes towards the vaccine ($p < 0.05$). According to our study results, it was determined that patients had a negative attitude towards the COVID-19 vaccine.

Keywords: Attitude, COVID-19, perception, vaccine.

Sorumlu yazar: drytlc87@gmail.com

Geliş tarihi: 04.04.2022

Kabul tarihi: 27.10.2022

Atıf için: Kartal, M., Dikici, İ. C., & Tülüce, D. (2022). Bir hastaneye başvuran bireylerin COVID-19 hastalığı ve COVID-19 aşısına yönelik algı ve tutumları. KAEÜ Sađl. Bil. Derg., 6(3), 184-194.

GİRİŞ

Koronavirüs hastalığının (COVID-19), Çin'in Hubei eyaleti, Wuhan şehrinde ilk vakanın tespit edildiği günden bugüne dünya genelinde küresel etkileri devam etmektedir (Aslan ve ark, 2021; Ersin & Kartal, 2020). COVID-19 damlacık yoluyla insandan insana geçiş yapan bulaşıcı bir hastalıktır. Hastalık sıklıkla üst solunum yolu enfeksiyonu gibi hafif seyrebilir ya da pnömöni gibi ağır bir tablo ortaya çıkabilir. Ayrıca hastalar solunum yetmezliği ve diğer sistemik tutulumlara bağlı komplikasyonlar nedeniyle ölüm meydana gelebilmektedir. COVID-19 bulaştıktan sonra ortalama beş-altı gün içinde klinik bulgular ateş, halsizlik, balgam, bulantı, nefes darlığı semptomları görülmektedir. Bununla birlikte soğuk algınlığı, nezle gibi solunum yolu enfeksiyonu belirtileri ve bulantı, kusma ve diyare gibi semptomlar da meydana gelmektedir (Lauer ve ark., 2020; Rothan & Byrareddy 2020; Sharma, Ahmad Farouk & Lal, 2021). Hastalara, anemnezden sonra Realtime Revers-Transkriptaz Polimeraz Zincir Reaksiyonu (RT-PCR) testi yapılmakta ve pozitif olması durumunda COVID-19 tanısı konmaktadır (Tuan, Spichler-Moffarah & Ogbuagu, 2021). Bununla birlikte, antikor testleri ile geçirilmiş enfeksiyon (IgM ve IgG) olup olmadığı tarama amaçlı kullanılmaktadır. COVID-19 tanısı alan hastalarda sıklıkla lenfopeni, trombositopeni, hipoalbuminemi ve artan aminotransferazlar, laktik dehidrojenaz, kreatin kinaz ve C-reaktif protein düzeyleri bulunmaktadır (Varghese ve ark., 2020). COVID-19 sürecinde bireyler hem semptomlar hem de laboratuvar testlerindeki değişiklikler nedeniyle fizyolojik olarak etkilenmektedir (Varghese ve ark., 2020).

COVID-19 pandemisi hastaları sadece fiziksel olarak etkilememiş, aynı zamanda sosyal ve psikolojik yönden de olumsuz etkilemiştir. Bireylerin değişen ve yeni kurulan düzene uyum sağlamaları, hastalık algılarına yönelik farklı bakış açıları kazanmaları ve istenilen düzeyde tutum göstermelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. COVID-19 pandemisinin, küresel düzeyde kaygı yaratması dolayısıyla bireylerin yaşamları da olumsuz etkilenmiştir (Kanat, Arı & Arslan, 2021). Salgın süresince bölge ve ülkelere göre hastalık algı, bilgi, tutum ve davranışları arasında değişiklik görülmektedir. Hemşirelerin taburculuk eğitimlerinde hasta değişkenleri göz önünde bulundurarak taburculuk eğitimlerini planlamaları, evde bakımlarına yönelik oluşturulacak planlamalar büyük önem taşımaktadır (Abdelhafiz ve ark., 2020; Kıssal, 2020).

Aşılar, COVID-19'u önlemek ve kontrol altına almak adına dünya genelinde kullanılmaktadır. (Yılmaz ve ark, 2021). Aşıların uygulanmaya başlanması ile birlikte, toplumda olumlu tutumların yanı sıra aşıyla ilgili endişeler de bulunmaktadır. Aşıların kabulünün gecikmesi veya reddedilmesi ile birlikte COVID-19 aşılarına karşı toplumda yanlış veya eksik bilgiler ya da inanışlar sonucu aşı tereddütü oluşmaktadır. (Türk Tabipleri Birliği, 2021, Working Group 2014). COVID-19 aşısına karşı tutum; aşıların koruyuculuğu ve güvenilirliği, bulaşıcı hastalıklarla mücadele, güvenilir kaynaklar tarafından bilgilendirilme, aşıların etkinliğinin kanıtlandığı çalışmaları örnek gösterme ve aşuya yönelik tutumların değerlendirmesi gibi faktörlerden önemli derecede etkilenmektedir (Elmaoğlu ve ark., 2021). Bireylerin, COVID-19 hastalığına karşı algıları, aşı tutumları ve kontrolüne yönelik tutumlarını değerlendiren birçok çalışma bulunurken, herhangi bir nedenle hastanede tedavi gören hastaların COVID-19 ile ilgili algı, bilgi, tutum ve davranışlarını ölçen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Terkeş ve ark., 2022; Türk Tabipleri Birliği, 2021).

Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu tarafından en az iki doz COVID-19 aşısı yapılması önerilmektedir. Bakanlığın verilerine göre Türkiye geneli iki doz aşı yaptıranların oranı %85.65'tir. Ancak Şanlıurfa'da bu oran hala %62.8 olup en düşük orandır (Sağlık Bakanlığı, 2021). Şanlıurfa'da yaşayan hastaların COVID-19 aşısını yaptırmama nedenleri, hastaların aşuya karşı geliştirdikleri tavır ve tutumlarının değerlendirilmesi en az oranda aşı yaptıran il olması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, çalışmamız bölgede bulunan bir hastaneye başvuran hastaların COVID-19 hastalığına karşı algıları, COVID-19 aşısına karşı tutumları ve hastalık kontrolüne yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla yapıldı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Çalışma kesitsel tiptedir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Harran Üniversitesi Hastanesi polikliniklerine başvuran hastalar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme kolayda örnekleme yöntemi ile 01-30 Ekim 2021 tarihleri arasında polikliniklere başvuran ve çalışmaya katılmayı kabul eden 203 hasta ile oluşturulmuştur. Çalışmaya dahil edilme kriterleri; herhangi bir nedenle hastaneye başvuran hastalar, iletişim engeli olmayan ve çalışmaya katılmayı kabul etmesi olarak belirlendi.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, hastaların sosyo-demografik özelliklerinin sorgulandığı kişisel bilgi formu, COVID-19 Algısı, COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum ve COVID-19 Kontrolü ölçekleri uygulanarak elde edildi.

Kişisel Bilgi Formu: Hastaların yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu ve aylık geliri sorgulayan beş sorudan oluşmaktadır.

COVID-19 Hastalık Algısı Ölçeği: Ölçek Geniş ve ark. tarafından 2020 tarihinde geliştirilmiştir (Geniş ve ark., 2020). Ölçek, 7 maddeden oluşmaktadır. Tehlikelilik ve bulaştırıcılık olmak üzere iki alt boyuttan ve 5'li likert yapıdan oluşmaktadır. Tehlikelilik alt boyutu (1, 2 ve 3. sorular) ve Bulaştırıcılık alt boyutu (4, 5, 6 ve 7. sorular) ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Tehlikelilik alt boyutundaki 1. ve 2. sorular ters olarak puanlanmaktadır. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir puan elde edilmektedir. Bulaştırıcılık alt boyutundaki yüksek puanlar ise virüsün bulaştırıcılığının fazla olduğu, tehlikelilik alt boyutundaki yüksek ölçek puanları, hastalıkla ilgili tehlikelilik algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.74 olarak hesaplanmıştır. (Geniş ve ark., 2020).

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçeği: Ölçek Geniş ve ark. tarafından 2020 tarihinde geliştirilmiştir (Geniş ve ark., 2020). Ölçek, 9 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, olumlu ve olumsuz tutum olmak üzere alt boyuta sahiptir. Olumsuz tutum alt boyutlarındaki maddeler (5, 6, 7, 8 ve 9. maddeler) ters olarak puanlanmaktadır. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir puan elde edilmektedir. Olumlu tutum alt boyutundan (1, 2, 3 ve 4. maddeler) alınan yüksek puanlar, aşuya yönelik tutumun olumlu olduğunu, olumsuz tutum alt boyutundaki maddeler ters çevrildikten sonra bu alt boyut puanlarındaki yükseklik aşuya karşı olumsuz tutumun daha az olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0.80 olarak hesaplanmıştır. (Geniş ve ark., 2020).

COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeği: Ölçek Geniş ve ark. tarafından 2020 tarihinde geliştirilmiştir (Geniş ve ark., 2020). Ölçek, beşli likert yapıda ve on iki maddeden oluşmaktadır. Makro kontrol (1-4. maddeler), kişisel (mikro) kontrol (5-8. maddeler) ve kontrol edilebilirlik (9-12. maddeler) olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Makro kontrol; kurumsal, ulusal ya da küresel düzeyde alınan tedbirlerin etkililiğine ilişkin inançlar, Kişisel kontrol olarak isimlendirilen ikinci alt boyut hastalığa yakalanmamak ile ilgili ve kontrol edilebilirlik alt boyutu ise hastalığın kontrol edilebilirliğini değerlendiren alt boyuttur. Kontrol edilebilirlik alt boyutundaki tüm maddeler (9, 10, 11 ve 12. maddeler) ters olarak puanlanmaktadır. Makro kontrol alt boyutundaki yüksek puanlar alınan önlemlerin yeterli olduğunu, kişisel kontrol boyutundaki yüksek puanlar kişisel tedbirlerle hastalığın kontrolün iyi düzeyde sağlanabileceğini ve kontrol edilebilirlik alt boyutundaki yüksek puanlar ise hastalığın kontrol edilebileceği inancını değerlendirmektedir. Ölçeğin, Cronbach alfa katsayısını 0.79 olarak hesaplanmıştır (Geniş ve ark., 2020).

Verilerin Toplanması

Veriler, sosyal mesafe kurallarına uyularak yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak yaklaşık 15-20 dakikada toplandı.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 20 paket programı kullanılarak analiz edildi. Elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirilmesinde normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ile test edilmiş, basıklık çarpıklık değerlendirilmiş ve verilerin normal dağılım göstermiştir. Veriler değerlendirilirken, yüzde, ortalama ve standart sapma (SD), bağımsız

gruplarda t testi, One-way ANOVA, Ki Kare ve Pearson Correlation testi gibi tanımlayıcı istatistikler kullanıldı. Verilerin analizinde $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Çalışmada, Harran Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Tarih: 01/03/2021 tarihli 15352 sayılı), hastanenin başhekimliğinden (09.03.2021 tarihli 17599 sayılı) ve araştırmaya katılmayı kabul eden hastalardan yazılı izinler alındı.

BULGULAR

Çalışmaya katılan hastaların sosyo-demografik özellikleri verilmiştir. Hastaların, yaş ortalamalarının 37.43 ± 13.51 olduğu, %52.2'sinin erkek, %67.5'inin evli, %62.1'inin öğrenim durumun üniversite ve üzeri ve %65.5'inin gelir durumu orta olarak belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Hastaların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Ölçek Puan Ortalamalarının Dağılımı (n=203)

Sosyodemografik Özellikler		Sayı (n)	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Erkek	106	52.2	
	Kadın	97	47.8	
Medeni durum	Evli	137	67.5	
	Bekar	66	32.5	
Eğitim durumu	Okur-yazar değil	15	7.4	
	Okur-Yazar	14	6.9	
	İlköğretim	19	9.4	
	Ortaöğretim	29	14.3	
	Üniversite ve Üzeri	126	62.1	
Aylık gelir durumu	İyi	39	19.2	
	Orta	133	65.5	
	Kötü	31	15.3	
Yaş	\bar{X}	SD	Min	Max
	37.43	13.51	14.0	96.0
COVID-19 Algısı Ölçek puanı	3.86	0.72	1.86	5.0
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum Ölçek puanı	3.50	0.82	1.0	5.0
COVID-19'un Kontrolü Algısı	2.10	0.48	0.75	3.42

\bar{X} =Ortalama Puan SD=Standart Sapma

Hastaların, sosyodemografik özellikleri ile ölçeklerin alt boyutları karşılaştırıldı. Hastaların, cinsiyetleri ve gelir durumları ile ölçeklerin alt boyutları istatistiksel olarak anlamlı değildir. ($p > 0.05$). Evli olanların aşuya yönelik olumlu tutumu, olumsuz tutumu ve COVID-19 makro kontrol algısı bekâr olanlara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksektir ($p < 0.05$). COVID-19'un tehlikelilik algısı üniversite ve üzeri eğitimi olanlarda en yüksek bulunmuşken ($p < 0.05$), makro kontrol algısı okuryazar olanlarda, mikro (kişisel) kontrol algısı ise okur-yazar olmayanlarda daha yüksek bulunmuştur ($p < 0.05$). Hastaların yaşları ile aşuya yönelik olumsuz tutum arasında pozitif yönlü çok zayıf ilişki; yaş ile aşuya karşı olumlu tutum ve hastalığa yönelik makro kontrol algısı arasında pozitif yönde zayıf ilişki olduğu belirlendi ($p < 0.05$). Hastaların, COVID-19 algısı ölçeği aldıkları puan ortalamaları 3.86 ± 0.72 , COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçek puan ortalamaları 3.50 ± 0.82 , COVID-19 kontrolü algısı puan ortalamalarının 2.10 ± 0.48 olduğu belirlendi. (Tablo 1).

Tablo 2. Hastaların Sosyo-Demografik Özellikleri ile COVID-19 Algısı, COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum ve COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeklerinin Alt Boyutları ile Karşılaştırılması (n=203)

Sosyodemografik Özellikler		COVID-19 Algısı				COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum				COVID-19'un Kontrolü Algısı						
		n	Tehlikelilik		Bulaştırıcılık		Olumlu Tutum		Olumsuz Tutum		Makro Kontrol		Mikro (Kişisel) Kontrol		Kontrol edilebilirlik	
			\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD	\bar{X}	SD
Cinsiyet	Erkek	106	3.88	0.87	3.81	0.91	3.70	0.99	3.43	0.81	2.67	0.98	2.99	0.88	2.87	0.76
	Kadın	97	3.90	0.85	3.86	0.78	3.63	1.09	3.31	0.71	2.57	0.94	2.99	0.89	2.86	0.88
	Test		p=.871 t=0.162		p=0.709 t=0.374		p=0.651 t=0.453		p=0.273 t=1.099		p=0.465 t=0.762		p=0.986 t=0.017		p=0.936 t=0.080	
Medeni Durum	Evli	137	3.96	0.96	3.88	0.78	3.83	1.04	3.45	0.79	2.73	0.99	2.96	0.92	2.81	0.84
	Bekâr	66	3.73	0.73	3.74	1.04	3.34	0.95	3.20	0.68	2.41	0.86	3.05	0.81	2.98	0.76
	Test		p=0.082 t=1.748		p=0.261 t=1.127		p=0.002 t=3.218		p=0.026 t=2.239		p=0.027 t=2.226		p=0.528 t=0.632		p=0.147 t=1.455	
Öğrenim Durumu	Okur-Yazar Değil	15	3.35	0.76	3.58	0.86	3.98	0.76	3.45	0.63	3.21	0.94	3.51	0.73	2.83	0.54
	Okur-Yazar İlköğretim	14	3.90	0.91	4.12	0.90	3.89	1.08	3.50	1.07	3.26	1.06	2.80	1.08	2.62	1.05
	Ortaöğretim	19	3.57	0.93	3.80	1.17	3.75	1.24	3.49	0.65	2.90	1.01	3.03	0.99	2.71	1.04
	Üniversite ve Üzeri	29	3.70	1.00	3.59	1.06	3.42	1.16	3.26	0.84	2.73	1.08	3.23	0.89	2.75	0.83
	Test		p=0.008 F=3.515		p=0.203 F=1.504		p=0.437 F=0.949		p=0.801 F=0.410		p=0.001 F=5.190		p=0.046 F=2.468		p=0.454 F=0.918	
	Test		p=0.270 F=1.320		p=0.640 F=0.448		p=0.923 F=0.080		p=0.216 F=1.546		p=0.238 F=1.444		p=0.265 F=1.337		p=0.160 F=1.847	
Gelir Durum	İyi	39	4.08	0.85	3.75	0.80	3.69	1.11	3.51	0.74	2.70	0.84	2.92	0.86	2.91	0.66
	Orta	133	3.82	0.87	3.83	0.90	3.67	1.03	3.37	0.80	2.67	0.98	2.96	0.93	2.79	0.84
	Kötü	31	3.90	0.86	3.95	0.70	3.60	0.97	3.19	0.60	2.36	0.99	3.23	0.67	3.10	0.86
Test		p=0.270 F=1.320		p=0.640 F=0.448		p=0.923 F=0.080		p=0.216 F=1.546		p=0.238 F=1.444		p=0.265 F=1.337		p=0.160 F=1.847		
Yaş	Test	203	p=0.826 r=0.016		p=0.555 r=0.042		p=0.000 r=0.253		p=0.023 r=0.159		p=0.000 r=0.300		p=0.100 r=0.116		p=0.576 r=-0.040	

 \bar{X} =Ortalama Puan SD=Standart Sapma

t=Bağımsız Gruplarda t testi

F=One Way ANOVA

r= Pearson Korelasyon Analizi

Çalışmada, COVID-19 algısı, COVID-19 aşısına yönelik tutum ve COVID-19'un kontrolü algısı ölçeklerinin alt boyutlarının birbiri ile ilişkisi verilmiştir. Hastalığın tehlikelilik alt boyutu ile bulaştırıcılık, aşıya karşı olumlu ve olumsuz tutum arasında pozitif yönde zayıf ilişki saptandı ($p<0.05$). Bulaştırıcılık algısı ile aşıya karşı olumlu tutum arasında pozitif yönlü orta düzey ilişki, aşıya karşı olumsuz tutum arasında pozitif yönlü zayıf ilişki ve bulaştırıcılık algısı ile hastalığın kontrol edilebilirliği algısı arasında negatif yönlü çok zayıf ilişki vardır ($p<0.05$). Aşıya karşı olumlu tutum ile aşıya karşı olumsuz tutum arasında pozitif yönlü iyi düzeyde ilişki ve aşıya karşı olumlu tutum ile makro kontrol arasında pozitif yönlü zayıf ilişki vardır ($p<0.05$). Aşıya karşı olumsuz tutum ile makro kontrol arasında pozitif yönlü zayıf ilişki, mikro kontrol arasında negatif yönlü çok zayıf ilişki vardır ($p<0.05$). Makro kontrol ile mikro kontrol arasında anlamlı pozitif yönlü zayıf ilişki saptanmıştır ($p<0.05$) (Tablo 3).

Tablo 3. Hastaların Sosyo-Demografik Özellikleri ile COVID-19 Algısı, COVID-19 Aşısına Yönelik Tutum ve COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeklerinin Alt Boyutları ile Karşılaştırılması (n=203)

		COVID-19 Tehlikelilik Algısı	COVID-19 Bulaştırıcılık Algısı	Aşıya Karşı Olumlu Tutum	Aşıya Karşı Olumsuz Tutum	Makro Kontrol	Mikro Kontrol	Kontrol Edilebilirlik
COVID-19 Tehlikelilik Algısı	r	1						
	p							
COVID-19 Bulaştırıcılık Algısı	r	0.395	1					
	p	<0.001						
Aşıya Karşı Olumlu Tutum	r	0.347	0.436	1				
	p	<0.001	<0.001					
Aşıya Karşı Olumsuz Tutum	r	0.256	0.265	0.719	1			
	p	<0.001	<0.001	<0.001				
Makro Kontrol	r	-0.083	0.028	0.233	0.206	1		
	p	0.238	0.689	0.001	0.003			
Mikro Kontrol	r	-0.016	-0.049	-0.040	-0.148	0.197	1	
	p	0.820	0.485	0.568	0.036	0.005		
Kontrol Edilebilirlik	r	0.070	-0.158	-0.008	0.051	-0.104	0.077	1
	p	0.322	0.024	0.907	0.467	0.141	0.276	

r= Pearson Korelasyon Analizi

p <0.05, p <0.001

TARTIŞMA

Pandemi dönemlerinde COVID-19 hastalığının bulaşmasının önlenmesindeki en önemli faktör, kişilerin pandemiye karşı gösterdikleri bireysel tepkilerdir (Asıcı, Sarı & Güngör, 2021). Pandemi hastalıklara ilişkin algı, tutum ve davranışlar toplumsal ve bireysel faktörden etkilenmektedir. Bireyin COVID-19 enfeksiyonu ve tedavisine yönelik yaklaşımları kültürel ve sosyal çevresi algıları, tutumları, inançları, geçmiş deneyimlerinden etkilenmektedir (Geniş ve ark., 2020). Pandemi sürecinde hastaların ruh sağlığında kaygı, korku, stres, umutsuzluk, çaresizlik ve depresyon krizleri yaşanmaktadır (Yamaguchi ve ark., 2020; Artan ve ark., 2020). Hastaların yaşadıkları bu sorunların COVID-19'a yönelik algıları, tedavisine yönelik tutumları ve hastalığı kontrol etme düzeylerini etkileme düzeyleri tam olarak bilinmemektedir.

Bu çalışmada hastaların COVID-19 algısı ölçeği aldıkları puan ortalamaları 3.86 ± 0.72 , COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçek puan ortalamaları 3.50 ± 0.82 ve COVID-19 kontrolü algısı puan ortalamaları 2.10 ± 0.48 olarak belirlendi. Ekiz, İlman & Dönmez (2020)'in çalışmasında, COVID-19 Salgını Kontrol Algısı Ölçeği puan ortalamalarının $2,98 \pm 0,50$ olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir (Ekiz, İlman & Dönmez, 2020). Aydın (2021)'in çalışmasında, Covid-19'un Nedenleri Algısı puan ortalamalarının $3,21 \pm 0,757$ olduğu, Karabela (2021)'nin çalışmasında ise 2.80 ± 0.66 olduğu görülmektedir. Elmaoğlu ve arkadaşlarının (2021) çalışmasında, COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçek puan ortalamaları $2,82 \pm 0.73$ olduğu saptanmıştır. Bu çalışmanın sonucu ile farklı çalışmaların sonuçları benzerlik göstermektedir (Aydın ve ark., 2021; Karabela ve ark., 2021; Elmaoğlu ve ark., 2021).

Hastaların, cinsiyet ve gelir durumu ile COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği alt boyutları arasında istatistiksel fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). Benzer olarak Elmaoğlu ve arkadaşlarının çalışmasında cinsiyet ve gelir durumu ile COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Alt Boyutları Arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Elmaoğlu ve ark., 2021).

Hastaların cinsiyetleri ve gelir durumları ile COVID-19'un kontrolü algısı ölçek alt boyutları arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0.05$). Ekiz, İlman & Dönmez (2020) çalışmasında ise, cinsiyetin COVID-19 salgını kontrol algısı ($\beta = -.14$; $p < .01$) üzerine anlamlı düzeyde etkilediği belirlenmiştir. Kadınların, COVID-19 salgını kontrol algılarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar birbiri arasında farklılık göstermektedir. Bunun nedeninin örneklem ve çalışma gruplarının farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Ekiz, İlman & Dönmez, 2020).

Eğitim düzeyinden okur-yazar olmayanların COVID-19'un kontrolü algısı ölçeği alt boyutlarından makro ve mikro (kişisel) kontrol algısı puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($p < 0.05$). Ekiz, İlman & Dönmez (2020) çalışmasında COVID-19 Salgını kontrol algısını yaşın ($\beta = .03$; $p < .01$) ve eğitimin ($\beta = -.04$; $p < .01$) anlamlı etkilediği tespit edilmiştir. Genel olarak eğitim düzeyi arttıkça Covid-19 salgını kontrol algısının düştüğü belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir (Ekiz, İlman & Dönmez, 2020).

Cinsiyet ile COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçeği alt boyutlarından olumlu ve olumsuz tutumlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yıldız, Gencer & Gezegen (2021) çalışmasında aşuya karşı olumlu ve olumsuz tutum gösterenlerde erkekler ve kadınlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Olumlu alt boyutunda erkeklerin aşuya karşı kadınlara göre daha olumlu bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Olumsuz alt boyutunda ise, kadınların aşuya yönelik tutumlarının erkeklere göre daha olumsuz oldukları belirlenmiştir. (Yıldız, Gencer & Gezegen, 2021). Bu çalışmalar birbiri arasında farklılık göstermektedir Bunun nedeni ise çalışmanın farklı sosyo-demografik özellikte gruplarda yapılması olduğu düşünülmektedir.

Hastaların, olumlu ve olumsuz tutum gösterenlerin yaşa göre dağılımları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu çalışmada hastaların yaşları ile aşuya yönelik olumlu tutum, olumsuz tutum ve hastalığa yönelik makro kontrol algısı arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon belirlendi ($p < 0.05$). Yıldız, Gencer & Gezegen (2021) çalışmasında olumlu ve olumsuz tutum gösterenlerin yaşa göre dağılımları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir (Yıldız, Gencer & Gezegen, 2021). Aslan ve ark., (2021) ve Tarus ve ark.'nın (2021) çalışmalarında ise, COVID-19 aşısına yönelik tutum ölçeği alt boyutları ile yaş arasında istatistiksel farklılık saptanmamakla birlikte olumsuz tutuma sahip hastaların yaş ortalaması daha yüksek bulunmuştur (Aslan ve ark., 2021; Tarus ve ark., 2021). Yapılan

bir sistematik incelemede, 25 yaşından büyük ve eğitim düzeyi yüksek hastalarda olumlu tutumun daha yüksek olduğu saptanmıştır (Al-Jayyousi ve ark., 2021). Bunun nedeni çalışmanın yapıldığı bölgenin kültürel özelliklerinden ve eğitim düzeyinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Hastalığın tehlikelilik alt boyutu ile bulaştırıcılık, aşuya karşı olumlu, olumsuz tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon saptandı ($p<0.001$). Yapılan bir çalışmada tehlikelilik alt boyutu ile aşuya karşı olumlu tutum arasında negatif yönde, olumsuz tutum arasında ise pozitif yönde anlamlı bir korelasyon belirlenmiştir ($p<0.001$) (Geniş ve ark., 2020). Çalışmalar birbiri arasında farklılıklar göstermektedir. Bu sonucun çalışmanın yapıldığı bölgede aşı yaptırma oranı ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Hastaların bulaştırıcılık algısı ile aşuya karşı olumlu, olumsuz tutum ve hastalığın kontrol edilebilirliği algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır ($p<0.05$). Geniş ve ark.'nın (2020) bulaştırıcılık algısı ile aşuya karşı olumsuz tutum ve hastalığın kontrol edilebilirliği algısı arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon saptanmıştır (Geniş ve ark., 2020). Çalışmalar birbiri arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle COVID-19 pandemisi tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de küresel sorunlarına neden olmuştur. Bu sorunların çözümünde en etkili yol bireysel önlemlerle birlikte aşı geliştirilmesidir. Pandeminin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik etkileri göz önünde bulundurulduğunda olumlu tutum sergilemeleri beklenmektedir. Literatürde, COVID-19 olma korkusu ve kaygısı, hastalığın bulaştırıcılığının fazla olmasının aşuya karşı olumlu tutuma katkı sağlamıştır (Karlsson ve ark., 2021; Kwok ve ark., 2020).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Pandemi, tüm dünyada etkili olup yaşamı tehdit etmeye devam etmektedir. Çalışmamızın sonuçlarından hastaların, COVID-19 hastalık algılarının, hastalık karşı kontrollü davranmalarının yetersiz olduğu ve COVID-19 aşısına yönelik tutumlarının yeterli olmadığı belirlendi. Bu nedenle, bulaş riskinin yüksek olduğu hastane ortamına gelen hastaların COVID-19 açısından risk altında olduğu göz ardı edilmemelidir. Hastalığa ve aşuya karşı tutum ile ilgili daha geniş ve farklı bölgelerde örneklerle çalışmaların yapılması önerilmektedir. Polikliniğe başvuran hastalara konu hakkında kısa bilgilendirme eğitimlerinin verilmesi de önem arz etmektedir.

ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Araştırma için Harran Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan (Tarih: 01/03/2021 tarihli 15352 sayılı), hastanenin başhekimliğinden (09.03.2021 tarihli 17599 sayılı) izinler alındı.

YAZAR KATKI ORANI

Fikir/kavram: MK; Tasarım: MK, DT; Veri toplama: İCD, DT; Veri işleme: İCD, DT; Analiz ve/veya Yorum: DT, İCD; Kaynak tarama: MK, DT, İCD; Makalenin yazımı: MK, DT, İCD; Eleştirel inceleme: DT, İCD.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

FİNANSAL DESTEK

Bu çalışma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

KAYNAKLAR

Abdelhafiz, A. S. , Mohammed, Z., Ibrahim, M. E., Ziady, H. H., Alorabi, M., Ayyad, M., & Sultan, E. A. (2020). Knowledge, perceptions, and attitude of Egyptians towards the novel coronavirus disease (COVID-19). *Journal of Community Health, 45*, 881–890. doi:10.1007/s10900-020-00827-7.

Al-Jayyousi, G. F., Sherbash, M. A. M., Ali, L. A. M., El-Heneidy, A., Alhussaini, N. W. Z., Elhassan, M. E. A., & Nazzal, M. A. A. (2021). Factors influencing public attitudes towards Covid-19 vaccination: A scoping review informed by the socio-ecological model. *Vaccines, 9*(6), 548

Artan, T., Karaman, M., Arslan, İ., & Cebeci, F. (2020). COVID-19 salgınına yönelik algı ve tutumları değerlendirme ölçeğinin değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi, 4*(2), 101-107.

Asıcı, E., Sarı, H., & Güngör, A. (2021). Koronavirüs anksiyete envanteri (KAE): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Psikoloji Çalışmaları*, 41(2), 711-734.

Aslan, Ö., Mızraklı, A., Aktar, G. S., & Onur, A. R. (2021). COVID-19 geçiren hastalarda antikor düzeylerinin değerlendirilmesi. *Dicle Tıp Dergisi*, 48, 181-186.

Ekiz, T., İlman, E., & Dönmez, E. (2020). Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile Covid-19 salgını kontrol algısının karşılaştırılması. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 6(1), 139-154.

Elmaoğlu, E., Sungur, M., Çelik, M., & Çopur, E. Ö. (2021). Bireylerde COVID-19 aşısına yönelik tutum ile COVID-19 kontrolü algısı arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 337-353.

Ersin, F., & Kartal, M. (2020). The determination of the perceived stress levels and health-protective behaviors of nursing students during the COVID-19 pandemic. *Perspectives in Psychiatric Care* 3, 1-7.

Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu, O. C., & Coşar, B. (2020). Development of perception and attitude scales related with COVID-19 pandemia. *Pearson Journal of Social Sciences Humanities*, 5(7), 306-328.

Kanat, M. H., Arı A. G., & Arslan, K. (2021). Covid-19 salgınına yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Asya Studies*, 5(18), 1-19.

Karabela, Ş. N., Coşkun, F., & Hoşgör, H. (2021). Investigation of the relationships between perceived causes of COVID-19, attitudes towards vaccine and level of trust in information sources from the perspective of Infodemic: the case of Turkey. *BMC Public Health*, 21(1), 1-12.

Karlsson, L. C., Soveri, A., Lewandowsky, S., Karlsson, L., Karlsson, H., Nolvi, S., & Antfolk, J. (2021). Fearing the disease or the vaccine: The case of COVID-19. *Personality and individual differences*, 172, 1-11.

Kıssal, A. (2020) Sağlık bilimleri öğrencilerinin Covid-19 hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları: derleme çalışması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 10(3), 391-403.

Kwok, K. O., Li, K. K., Wei, W. I., Tang, A., Wong, S. Y. S., & Lee, S. S. (2020). Are we ready when COVID-19 vaccine is available? Study on nurses' vaccine hesitancy in Hong Kong. *medRxiv*, 1-23.

Lauer, S. A., Grantz, K. H., Bi, Q., Jones, F. K., Zheng, Q., Meredith, H. R., & Lessler, J. (2020). The incubation period of coronavirus disease 2019 (COVID-19) from publicly reported confirmed cases: estimation and application. *Annals of Internal Medicine*, 172(9), 577-582.

Rothan, H. A., & Byrareddy, S. N. (2020). The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *Journal of Autoimmunity*, 109, 102433.

Sağlık Bakanlığı COVID-19 Aşısı Bilgilendirme Platformu. <https://covid19asi.saglik.gov.tr/> adresinden 12 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Sharma, A., Ahmad Farouk, I., & Lal, S. K. (2021). COVID-19: A review on the novel coronavirus disease evolution, transmission, detection, control and prevention. *Viruses*, 13, 202.

Tarus, H. A., Ölmez Yalazı, R., Öz, T., & Demirci, N. (2022). Effects of Covid-19 fear on the attitudes toward Covid-19 vaccination in reproductive women. *Health Care for Women International*, 43(4), 398-412.

Terkeş, N., & Uçan Yamaç, S. (2022). The experiences of nurses and midwives providing care for covid-19 patients and their special precautions for protection. *Turkish Journal of Health Science and Life*, 5(1), 28-34.

Tuan, J., Spichler-Moffarah, A., & Ogbuagu, O. (2021). A new positive SARS-CoV-2 test months after severe COVID-19 illness: reinfection or intermittent viral shedding?. *BMJ Case Reports CP*, 14(2), e240531.

Türk Tabipleri Birliği (2021). Yeni koronavirüs pandemisi sürecinde Türkiye'de COVID-19 aşılması ve bağışıklama hizmetlerinin durumu.

https://www.ttb.org.tr/userfiles/files/yeni_koronavirus_pandemisi_surecinde_turkiyede_covid19_asilamasi_ve_bagisiklama_hizmetlerinin_durumu.pdf adresinden 12 Ekim 2022 tarihinde alınmıştır.

Varghese, G. M., John, R., Manesh, A., Karthik, R., & Abraham, O. C. (2020). Clinical management of COVID-19. *The Indian Journal of Medical Research*, 151(5), 401.

Working Group (2014). Report of the SAGE working group on vaccine hesitancy. https://www.who.int/immunization/sage/meetings/2014/october/1_Report_WORKING_GROUP_vaccine_hesitancy_final.pdf adresinden 2 Kasım 2021 tarihinde alınmıştır.

Yamaguchi, K., Takebayashi, Y., Miyamae, M., Komazawa, A., Yokoyama, C., & Ito, M. (2020). Role of focusing on the positive side during COVID-19 outbreak: Mental health perspective from positive psychology. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(S1), S49.

Yıldız, Z., Gencer, E., & Gezegen, N. F. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde geliştirilen aşılar karşı bireylerin tutumlarının değerlendirilmesi üzerine uygulamalı bir çalışma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 12(3), 877-889.

Yılmaz, H. İ., Turğut, B., Çıtlak, G., Mert, O., Paralı, B., Engin, M., & Alimoğlu, O. (2021). Türkiye’de insanların COVID-19 aşısına bakışı. *Dicle Tıp Dergisi*, 48, 3.